



Süt Pazarlamasında Kooperatiflerin Rolü: Burdur İli Örneği

Yrd.Doç.Dr.İlkay Kutlar

Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi
Bölümü-Antalya

Özet

Türkiye’de 5 milyona yakın ortağı bulunan tarımsal kooperatifler çeşitli alanlarda faaliyet göstermesine rağmen, hala batı ülkelerinde olduğu kadar etkili değildir. Bu araştırmanın amacı, Burdur ilinde süt sığırı yetiştiriciliği yapan işletmelerin ürettikleri sütün pazarlamasında kooperatiflerin rolünü ve kırsal alanda kalkınmanın sağlanmasında örgütlü olmanın önemin ortaya koymaktır. Bu kapsamda, Burdur ili merkez ilçesine bağlı 10 köyde, süt sığırı yetiştiren 89 kadına ziraat odası, tarımsal kalkınma kooperatifi, sulama kooperatifi, damızlık sığırı yetiştiricileri birliği gibi bir teşebbüse üye olup olmadığı sorulmuş, %28.1’i üye olduğunu belirtirken, %71.9’u ise üye olmadığını ifade etmiştir. Ancak işletmelerin %83.2’sinin ürettikleri sütü, köylerinde bulunan köy kalkınma ve sulama kooperatiflerine pazarladığı tespit edilmiştir.

1.Giriş

Toplam nüfusunun %76.3’ü kentlerde, %23.7’si kırsal alanda yaşıyor olmasına rağmen Türkiye, hala bir tarım ülkesidir. Ancak Türkiye’deki tarım işletmelerinin %57.5’i, 50 dekarın altında küçük ve parçalı işletmelerden oluşmaktadır. Bu nedenle işletmelerin ekonomik ve sosyal yönlerden kalkınmasında tarımsal amaçlı kooperatiflerin rolü önemlidir.

Burdur ili, gerek büyükbaş hayvan varlığı ve gerekse süt üretimi açısından Akdeniz Bölgesi içinde çok önemli bir paya sahiptir. Araştırma alanı olarak ildeki toplam sığırı sayısının %40.0’ını temsil eden Burdur ili merkez ilçesi belirlenmiştir. Araştırmanın amacı, Burdur ilinde süt sığırı yetiştiriciliği yapan işletmelerin ürettikleri sütün pazarlamasında kooperatiflerin rolünü ortaya koymaktır.

2. Materyal ve Yöntem

Son yıllarda sosyo-ekonomik birçok faktörden dolayı genç neslin (erkekler) tarımsal faaliyetlerden uzaklaşması ve kırsal alan dışında farklı sektörlerde çalışmaya başlaması, kadınlara ev içi ve dışında yeni görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Kadınlar ev içindeki görev ve sorumlulukları dışında bitkisel ve hayvansal ürünlerin yetiştirilmesi, hasadı ve pazarlaması gibi emek yoğun faaliyetlere de katılmak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle araştırmanın ana materyalini, 2011 yılının Nisan-Mayıs aylarında Burdur İli Merkez İlçesi'nde süt sığırları yetiştiriciliği yapan işletmelerdeki kadınlarla yüz yüze yapılan anket çalışması sonucu elde edilen veriler oluşturmuştur. Ayrıca çalışmada ikincil verilerden de yararlanılmıştır.

Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerinden yararlanılarak gayeli olarak seçilen merkez ilçeye ait 10 köyde süt sığırları yetiştiriciliği ile uğraşan işletmeler araştırma alanının popülasyonunu oluşturmuştur. Araştırma alanındaki işletmelerin büyükbaş hayvan varlığı dağılımı dikkate alınarak, tabakalı tesadüfî örnekleme yöntemi uygulanmış, örnek hacminin tespitinde ise Neyman eşitliği kullanılmış (Çiçek ve Erkan 1996) ve anket uygulanacak işletme sayısı 89 olarak belirlenmiştir (Çizelge 1). Çalışmada %95 güvenle çalışılmış ve hata payı %5 kabul edilmiştir.

$$n = \frac{\left(\sum N_h S_h\right)^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2}$$

Formüle;

n : Örnek hacmi

N_h : Tabakadaki üretici sayısı

S_h^2 : Tabaka varyansdır

N : Toplam üretici sayısı ortalama =10.4

D=d/z (d: öngörülen sapma miktarı,

z : standart normal dağılım değeri)

z=1.96 (tablo değeri)

(Neyman Eşitliği)

Çizelge 1. Örnek hacminin belirlenmesi

Gruplar	Nh	Varyans	Sh	NhSh	NhSh2	Dağılım
1-5 baş	993	1.89	1.37	1365.24	1877.03	21
6-15 baş	760	8.40	2.90	2202.17	6380.96	33
16-25 baş	343	8.95	2.99	1026.14	3069.87	15
26++ baş	214	37.75	6.14	1314.91	8079.38	20
Toplam	2310	-	-	5908.46	19407.24	89

Anket uygulaması sonucu elde edilen veriler SPSS 19.0 for Windows paket programında değerlendirilmiştir. Buna göre işletmeler; işletme büyüklüklerine, aile genişliğine, kadınların ise yaşına göre gruplara ayrılmıştır. Kadınların sorulara verdikleri yanıtlar ile oluşturulan yaş grupları arasındaki olası istatistikî ilişki ki-kare analizi (Kesici ve Kocabaş 1998) ile test edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. İşletmelere ait genel bilgiler

İncelenen işletmeler ortalama 15.46 baş büyükbaş hayvan - 4.9 baş sağılan süt sığırları - ve 33.86 dekar araziye sahiptir (Çizelge 2). Toplam arazinin 30.85 dekarında tarla bitkileri özellikle

yem bitkileri, 1.55 dekarında sebze ve 1.46 dekarında meyve yetiştirilmektedir. Burdur ilinde yapılan başka bir çalışmada da benzer sonuçlar tespit edilmiştir (Elmaz ve ark. 2010).

Çizelge 2. İşletme ve işletmecilere ait genel bilgiler

Gruplar	Yaşı	Aile genişliği	S.S.Y. çalışan sayısı	Deneyim	Arazi genişliği	Süt sığırları varlığı	Süt verimi	
İşletme büyüklükleri*	I.Grup	34.43	3.62	2.14	14.67	17.31	4.43	12.62
	II.Grup	42.31	3.65	2.44	21.06	32.63	12.13	13.28
	III.Grup	41.90	4.45	2.80	22.95	54.20	35.05	18.33
Aile genişliği**	I.Grup	45.38	2.47	2.00	24.75	36.43	15.70	14.65
	II.Grup	38.09	4.23	2.40	17.54	32.41	13.06	13.63
	III.Grup	31.71	6.64	3.86	12.43	30.14	20.76	14.71
Yaş grupları***	I.Grup	25.25	4.50	2.13	9.17	20.97	11.17	12.96
	II.Grup	42.02	3.91	2.56	20.40	35.94	17.98	15.10
	III.Grup	54.75	2.80	2.60	32.00	44.70	14.95	13.93
Genel ortalama	40.36	3.82	2.45	19.98	33.86	15.46	14.26	

S.S.Y.: Süt Sığırları Yetiştiriciliğinde çalışan sayısı

*İşletme büyüklükleri: I.Grup: 1-5 baş (küçük), II.Grup: 6-25 baş (orta), III.Grup: 26 baş ve üzeri (büyük)

**Aile genişliği: I.Grup: 1-3 kişi, II.Grup: 4-5 kişi, III.Grup: 6 ve üzeri kişi

*** Yaş grupları: I.Grup: 18-30 yaş (genç), II.Grup: 31-50 yaş (orta yaşlı), III.Grup: 51 yaş ve üzeri (yaşlı)

3.2. İşletmecilere ait sosyo ekonomik özellikler

3.2.1. Yaş ve eğitim

Tarımsal üretim faaliyetlerinin yürütülmesinde üretici tutum ve davranışlarında, yaş ve eğitim düzeyi önemli faktörlerdir. Ancak yapılan çalışmalar, tarım sektöründe okuma-yazma oranının diğer sektörlerle göre daha düşük olduğunu göstermektedir. İncelenen işletmelerde kadınlar ortalama 40.36 yaşındadır (Çizelge 2) ve %80.9'u ilköğretim, %11.2'si orta-öğretim ve lise, %1.1'i yüksekokul mezunudur. Ayrıca kadınların %2.3'ünün okur-yazar, %4.5'inin ise okuryazar olmadığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular Türkiye ortalamasının üzerinde olduğunu göstermektedir.

3.2.2. Aile genişliği ve işgücü varlığı

Araştırmada işletmenin (evin) hanımı: kadın; aile reisi: erkek; ailedeki çocuklar ve yaşlılar ise diğerleri olarak tanımlanmıştır. Burdur ilinde ortalama hane büyüklüğü 3.64 kişi (TÜİK 2011), incelenen işletmelerde ise ortalama aile genişliği 3.82 kişidir.

Tarımsal üretimde bulunan işletmelerin nüfus varlığının bilinmesi, işletmelerin sahip olduğu işgücünün belirlenmesi ve işgücünün etkin değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Araştırmada aile bireylerinden ortalama 2.45 (%64.1) kişinin süt sığırları yetiştiriciliğine işgücü olarak katıldığı (Çizelge 2), işgücüne katılmayanların ise ya tarım dışı işlerde çalışıyor olduğu ya da çocuk veya yaşlı olduğu belirlenmiştir. Şahin ve Yurdakul (1995), Koyubende (2005), Kutlar (2002) ve Elmaz ve ark. (2010) tarafından farklı bölgelerde yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar elde etmiştir.

3.2.3. Süt sığırları yetiştiriciliği deneyimi

İncelenen işletmelerde kadınların süt sığırları yetiştiriciliği deneyimi ortalama 19.98 yıl olarak tespit edilmiştir. Araştırmada 1-3 kişilik aile genişliğine sahip işletmelerde kadınların yaş ortalamasının 45.38 yıl ve süt sığırları yetiştiriciliği deneyiminin ise 24.75 yıl, 6 ve üzeri aile genişliğine sahip işletmelerde kadımla-

rın yaş ortalamasının 31.71 yıl ve süt sığırı yetiştiriciliği deneyiminin ise 12.43 yıl olduğu belirlenmiştir (Çizelge 2). Kısacası aile genişliği 6 ve üzeri kişiden oluşan işletmelerde kadınların diğer gruplara göre daha genç olması nedeniyle deneyimi de daha azdır. Ayrıca süt sığırı varlığı bakımından büyük olan işletmelerde kadınların süt sığırı yetiştiriciliği deneyiminin daha fazla olduğu görülmüştür.

3.3.Kooperatif veya birliğe üye olup/olmama durumu

Fertlerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında fayda bulunan işleri en iyi bir biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini bir araya getirmelerine kooperatif denilmektedir (Mülayim, 1992). Türkiye’de sayısal olarak 4-5 milyon ortağı bulunan tarımsal kooperatifler çeşitli alanlarda faaliyet göstermesine rağmen, batı ülkelerinde olduğu gibi etkili değildir (Yılmaz ve Gül, 2010). İncelenen işletmelerde kadınlara ziraat odası, tarımsal kalkınma kooperatifi, sulama kooperatifi, damızlık sığırı yetiştiricileri birliği gibi bir teşebbüse üye olup olmadığı sorulmuş, %28.1’i üye olduğunu belirtirken, %71.9’u ise üye olmadığını ifade etmiştir (Çizelge 3).

Yapılan ki-kare testi ile kadınların kooperatif veya birliğe üye olup olmaması ile yaş grupları arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre genç yaş grubundaki kadınların, orta yaşlı ve yaşlı grubundaki kadınlara göre kooperatif veya birliğe üye olma oranı daha yüksektir.

Çizelge 3. Kooperatif veya birliğe üye olup/olmama durumu

Yaş Grupları	Üye		Üye değil		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	12	50.0	12	50.0	24	100.0
II.Grup	7	15.6	38	84.4	45	100.0
III.Grup	6	30.0	14	70.0	20	100.0
Genel toplam	25	28.1	64	71.9	89	100.0

$SD=2$ $\chi^2=9.240$ $\chi^2_{0.95}=5.991$ Sonuç: ilişkili

Üye olduğunu belirten kadınlara (25 kadına) “hangisine üyesiniz?” diye sorulmuş, kadınların %36.0’si tarımsal kalkınma kooperatifine, %28.0’i ise sulama kooperatifine, %12.0’si ziraat odasına ve %24.0’ü de Burdur İli Damızlık Sığırı Yetiştiricileri Birliği’ne üye olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4). İşletme büyüklüğü arttıkça sulama kooperatifi, ziraat odası ve diğer birliklere üye olma durumunun artışı görülmektedir. Burdur ilinde yapılan başka bir araştırmada işletmelerin %44.6’sının Burdur İli Damızlık Sığırı Yetiştiricileri Birliği’ne üye olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca köylerdeki bütün işletmelerin köy kalkınma ve diğer tarımsal amaçlı kooperatiflere üye olduğu belirlenmiştir (Elmaz vd., 2010). İzmir ili Ödemiş ilçesinde süt sığırcılığına yönelik yapılan bir araştırmada da işleme büyüklüğü arttıkça hem ziraat odasına üyeliğin hem de herhangi bir kooperatife ortak olma oranının yükseldiği tespit edilmiştir (Koyubende, 2005). Kırklareli Merkez Erikler Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi’nin incelendiği bir araştırmada, kooperatife üye olan üreticilerin büyük bir bölümü hayvansal üretimin gelişmesinde kooperatiflerin mutlaka gerekli olduğunu ifade etmişlerdir (Terin vd.,2010).

Çizelge 4. Kadınların üye oldukları kooperatif veya birlikler

Gruplar	Ziraat odası		Sulama K.		Tarımsal K.K.		Damızlık S.Y.B		Toplam		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
İşletme büyüklükleri	I.Grup	-	-	2	40.0	2	40.0	1	20.0	5	100.0
	II.Grup	2	12.5	2	12.5	7	43.7	5	31.3	16	100.0
	III.Grup	1	25.0	3	75.0	-	-	-	-	4	100.0
Yaş grupları	I.Grup	-	-	5	41.7	3	25.0	4	33.3	12	100.0
	II.Grup	3	42.8	2	28.6	-	-	2	28.6	7	100.0
	III.Grup	-	-	-	-	6	100.0	-	-	6	100.0
Eğitim durumu	I.Grup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	II.Grup	-	-	-	-	-	-	2	100.0	2	100.0
	III.Grup	3	13.1	7	30.4	9	39.1	4	17.4	23	100.0
	IV.Grup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	V.Grup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Genel toplam	3	12.0	7	28.0	9	36.0	6	24.0	25	100.0	

3.4.Süt ve süt ürünleri pazarlaması

Burdur ilinde yaklaşık 350 adet süt toplama merkezi bulunmaktadır. Süt toplama merkezlerinin %52.0’si köylerde bulunan kooperatifler tarafından, %48’i ise özel şahıslar tarafından işletilmektedir. Kooperatifler tarımsal kalkınma (%58.0), sulama kooperatifleri (%41.0) ve üretim pazarlama kooperatiflerinden (%1.0) oluşmaktadır. Çoğunlukla her yerleşim yerinde bunlardan sadece birisi bulunmaktadır (Anonim,2010). Ancak araştırma alanında hem tarımsal kalkınma, hem sulama kooperatifi, hem de şahıslara ait süt toplama merkezlerinin aynı köyde olduğu bazı köylere de rastlanılmıştır.

İncelenen işletmelerde kadınlara üretilen süt ve süt ürünlerini kime ya da nereye pazarladıkları sorulmuştur. Buna göre işletmelerin %83.2’sinin üretilen sütü köyde bulunan tarımsal kalkınma veya sulama kooperatifine sattığı tespit edilmiştir. İşletmelerin %16.8’i ise üretilen sütü kendilerinin pazarladığını ya da işletmelerine yakın mandıralara verdiklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 5).

Burdur ilinde yapılan başka bir araştırmada sağılan sütün değerlendirilmesi ve pazarlanmasının genel olarak köylerde kurulan kooperatifler aracılığıyla yapıldığı, işletmelerin %89.1’inin sütü kooperatife, %8.4’ünün mandıraya ve %2.4’ünün ise fabrikaya sattığı tespit edilmiştir (Elmaz vd., 2010). Antalya ili Merkez ve Serik ilçelerinde yapılan bir araştırmada işletmelerin %56.8’inin ürettiği sütü şehir merkezinde kendisinin pazarladığı, %43.2’sinin ise seyyar sütçülere (sokak sütçülerine) verdiği tespit edilmiştir. Bu araştırmanın yapıldığı bölgenin şehir merkezine yakınlığı, kooperatife oranla daha yüksek fiyattan ve nakit olarak sütü pazarlayabilme gibi avantajlarının olması nedeniyle üreticiler, seyyar sütçülüğü ya da ürettikleri sütü seyyar sütçüye satmayı tercih ettiği belirlenmiştir (Sayın vd., 2011). Aydın ilinde yapılan bir araştırmada ise üreticilerin %0.15’inin ürettikleri sütü kendilerinin sattığı, işletme ölçeği büyüdükçe büyük firmalara satılan süt oranının arttığı, ölçek küçüldükçe ise yöresel mandıralara satılan süt miktarının arttığı tespit edilmiştir (Nizam ve Armağan, 2006). Antalya ilinde süt toplama merkezlerinin sokak sütçülüğünü önlemedeki rollerinin belirlendiği bir araştırmada, süt toplama merkezlerinin üreticilere aynı yardım yapmalarının merkezlere süt akışını olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Sayın vd., 2010). Kayseri ilinin Sarioğlan ilçesinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özelliklerinin ve pazarlama sorunlarının araştırıldığı bir çalışmada, işletmelerin ürettikleri sütün tamamına yakını süt toplama merkezlerine sattığı, diğer işletmelerin ise sütünü ya

ilçe halkına kendisinin sattığı, ya da sokak sütçülerine vererek şehir merkezinde satıldığı belirlenmiştir (Şahin, 2001). İzmir ili Ödemiş ilçesinde süt sığırı yetiştiren işletmelere yönelik yapılan bir araştırmada, yörede süt toplayan 2 adet tarımsal kalkınma kooperatifinin bulunduğu ancak kooperatiflerin araştırma alanına uzak olması nedeniyle süt pazarlamasında kooperatiflerin rol almadığı, işletmelerin %57.9'unun ürettikleri sütü süt toplayıcısına, %38.5'inin ise mandıralara verdiği tespit edilmiştir (Koyubende, 2005). Antalya ilinde süt sığırı yetiştiricilerine yönelik yapılan bir araştırmada işletmelerde üretilen sütün satılmasında süt toplayıcılarının (%41.7), işletmecinin kendisinin (%34.5) ve mandıraların (%23.8) payı olduğu görülmüştür (Kutlar,2002). Araştırma sonuçlarına göre süt üreticileri, ürettikleri sütün pazarlanmasında köylerinde bulunan kooperatifleri ya da özel süt toplama merkezlerini tercih ettikleri, şehir merkezine yakın köylerde yaşayan üreticilerin ise ya kendisinin ya da sokak sütçüsü aracılığıyla ürettikleri sütü sattığı tespit edilmiştir.

Çizelge 5. İşletme büyüklüklerine göre sütün pazarlandığı yerler

İşletme büyüklükleri	Kendi		Mandıralara		Tarım kredi ve sulama kooperatifine		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I.Grup	2	9.5	-	-	19	90.5	21	100.0
II.Grup	8	16.7	1	2.1	39	81.2	48	100.0
III.Grup	4	20.0	-	-	16	80.0	20	100.0
Genel toplam	14	15.7	1	1.1	74	83.2	89	100.0

İncelenen işletmelerin tamamı ürettikleri beyaz peynir, yoğurt, tereyağı ve lor peyniri gibi süt ürünlerini ya köy içindeki komşularına ya da köyde kurulan pazarlarda satmaktadırlar.

4.Sonuç

Türkiye'de tarım işletmelerinin küçük ve parçalı, üreticilerin ise gelirinin ve eğitim düzeyinin düşük olması tarımsal kalkınmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca üreticilerin, üretim için gerekli girdi, kredi ve teknik bilgi sağlama, pazarlama gibi daha birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Bu sorunların, üreticilerin kendi aralarında örgütlenmesi ya da mevcut kooperatif ve birliklere üye olması ile çözülmesi mümkün olabilir. Ancak ülkemizde üreticilerin geçmişte yaşadıkları bazı olumsuzluklar nedeniyle, örgüt ya da örgütlenme kavramlarına çok sıcak bakmadıkları bilinmektedir. Yine de son yıllarda kooperatifleşmenin yararlarının anlatıldığı eğitim programlarının yapılması, üreticilerin bilinçlenmesinde ve kooperatiflere üye olma oranının artmasında etkili olmuştur.

Araştırma alanında üreticilerin %83.2'sinin ürettikleri sütün, köyde bulunan tarımsal kalkınma kooperatiflerine ya da sulama kooperatiflerine pazarladıkları tespit edilmiştir. Bu durum araştırma alanındaki üreticilerin ürettikleri sütü pazarlama sıkıntısı yaşamadığını göstermektedir. Elbette ki üreticilerin sütün fiyatının düşük olması, yem fiyatlarının yüksek olması ve sattıkları sütün parasını zamanında alamamaları gibi sorunları vardır. Ancak yem ve diğer girdileri üyesi oldukları kooperatiflerden vadeli alabilme, sabah akşam sağılan sütü muhafaza kaygısı olmadan güvenle kooperatife teslim etme gibi rahatlıkları bulunmaktadır. Elbette ki Türkiye'nin her ili ya da köyü araştırma alanının şartlarına sahip değildir. Üreticiler, ürettikleri sütü çok düşük fiyatlarla fabrika ya da mandıraların özel süt

toplama merkezlerine satmak zorunda kalabilmektedir.

Sonuç olarak kırsal alanın kalkınmasında örgütlenmenin, örgütlü olmanın önemi büyüktür. Çünkü şuanda üreticiler ister bitkisel, ister hayvansal üretim faaliyetinde bulunsunlar, en önemli sorunları pazarlamadır. Bu nedenle üreticilerin, üretimde kullandıkları girdileri düşük fiyatla alabilmeleri, ürettikleri ürünleri ise yüksek fiyattan satabilmeleri için örgütlenmeleri gereklidir. Yoksa üreticinin gelirinin artmasından ve kırsal alanın kalkınmasından söz etmemiz mümkün olamayacaktır.

Kaynaklar

- Anonim,2010. "Burdur İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şubesi kayıtları", Burdur.
- Çiçek,A.ve Erkan,O.,1996."Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklemeye Yöntemleri". Gaziosmanpaşa Üniv. Ziraat Fak. Yay. No:12, Ders Notları Serisi: 6, Tokat.
- Elmaz,Ö.,Saatçı M.,Metin,M.Ö.,Sipahi,C.,2010." Burdur İli Süt Sığırcılığı ve Özellikleri". Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenen 0038-NAP-08 no'lu proje raporu, Burdur.
- Kesici, T. ve Kocabaş, Z.,1998."Biyostatistik". Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayın No: 79, s.182-185, Ankara.
- Koyubende,N.,2005."İzmir İli Ödemiş ilçesinde Süt Sığırcılığının Geliştirilmesi Olanakları Üzerine Bir Araştırma". Hayvansal Üretim Dergisi, Hayvansal Üretim 46(1):8-13,İzmir.
- Kutlar,İ.,2002."Antalya İli Merkez İlçesinde Süt Sığırı Yetiştiriciliği Birliğine Üye Olan ve Olmayan İşletmelerde Toplumsal Cinsiyet Analizi ve Bilgi Kaynakları". Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Mülayim, Z.G.,1992. "Atatürk'ten Bugüne Kooperatifçilik", Yetkin Yayınları, Ankara.
- Nizam,S. ve Armağan,G.,2006."Aydın İlinde Pazaraya Yönelik Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Verimliliklerinin Belirlenmesi". Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 3(2):53-60,Aydın.
- Sayın,C.,Mencet,M.N.,Taşcıoğlu,Y.,2010. "Süt Toplama Merkezlerinin, Sokak Sütçülüğünün Önlemedeki Rollerinin Belirlenmesi: Antalya İli Örneği". Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 23(2):117-125, Antalya.
- Sayın,C., Taşcıoğlu,Y.,Mencet,M.N.,2011."Seyyar Sütçülere Süt Veren Üreticilerin, Seyyar Sütçülüğe Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği". Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi,26(2):149-155,İzmir.
- Şahin,K. ve Yurdakul,O.,1995."Adana ili Seyhan ve Yüreğir İlçelerinde Süt Sığırcılığı Yapılan İşletmelerde Kaynak Kullanımı ve Verimlilik". Çukurova Ziraat Fakültesi dergisi,10(1):93-108.
- Şahin,K.,2001."Kayseri İlinde Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelerin Yapısal Özellikleri ve Pazarlama Sorunları". Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 11(1):79-86,Van
- Terin,M.,Yavuz,F.,Yıldırım,İ.,Güler,İ.O.,2010."Hayvansal Üretim Gelişmesinde Kooperatiflerin Rolü:Kırklareli Merkez Erikler Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği". Türkiye IX.Tarım Ekonomisi Kongresi sayfa 542-549,Şanlıurfa.
- TÜİK,2011."Türkiye İstatistik Kurumu. İstatistikler (Gelir,Tüketici, Tüketim ve Yoksulluk) Yoksulluk Analizleri". Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Kırsal Bölgesi, Ankara.
- Yılmaz,H. ve Gül,A.2010."Adana İlinde Kooperatifler Aracılığıyla Uygulanan Süt Sığırcılığı Projelerinin Genel Bir Değerlendirilmesi". Türkiye IX.Tarım Ekonomisi Kongresi sayfa 534-541,Şanlıurfa.